

'טוביה' המודרני של המאה העשרים?

בעוד ש'כנר על הגג' מציג יהדות שנמצאת בפשיטת רגל, המציאות היא הפוכה: העם היהודי הולך ומתחזק באמונה. גם בהיסטוריית המשכן ובתי המקדש ניתן לראות סימני ירידה רוחנית, אך קיימת זווית ראייה הפוכה: דווקא ככל שחלף הזמן, בית המקדש הלך והשתכלל והעם הפך לדתי ורוחני יותר, ממש כפי שקורה בדורנו.

יהדות בדעיכה?

השבוע סיפר לי יהודי שהוא הוזמן לחתונה של חבר שלו שחזר בתשובה, והוא שיתף אותי ברשמים שלו. הוא אמר לי שהוא מרגיש רע בשביל החבר שלו שעומד לפגוש את כלתו בפעם הראשונה בליל החתונה.

שאלתי אותו: מאיפה אתה יודע שהוא לא פגש את כלתו קודם לכן? והוא השיב לי שהחבר סיפר לו שמדובר בנישואי שידוך, כלומר, שהם מתחתנים באמצעות שדכן שסידר זאת. הוא המשיך וסיפר לי שהוא זוכר מהסרט "כנר על הגג" שהשדכנית נוהגת לסדר שידוך ללא ידיעתם והסכמתם של המדוברים, והוא בטוח אפוא שגם במקרה של החבר שלו הדברים נעשו ללא הסכמתו.

לאחר שהעמדתי אותו על טעותו, הוא נשם לרווחה. הוא אמר לי שעכשיו הוא מרגיש הרבה יותר טוב עבור החבר שלו.

בארצות הברית 'יהודי כשר' הוא מי שחגג בר-מצוה וראה את ה-Fiddler on the roof. עבור אנשים רבים הסרט האותנטי הזה הוא ההזדמנות היחידה שבה הם לומדים משהו על היהדות. הבעיה היא שהסרט הזה אינו חיובי, שכן הוא מתאר את המושג של "ירידת הדורות", וכיצד המצב מידרדר מדחי אל דחי.

הסרט מביא את סיפורו של טוביה החולב שהיו לו בנות בלבד, והוא מנסה לחתן את בתו הבכורה באמצעות שידוך. אולם הבת מצאה את חתנה בכוחות עצמה. טוביה אמנם מחה על דרכה העצמאית של הבת, אך לבסוף העניק את הסכמתו לשידוך.

הבת הראשונה נישאה אמנם בכוחות עצמה, אבל לכל הפחות בעלה היה בחור דתי. הבת השנייה כבר התחתנה עם סוציאליסט-קומוניסט שהאמין שצריך להפוך את העולם, וכמובן הוא כבר התרחק מהמסורת. הבת השלישית שברה את הכלים

לחלוטין ונישאה לגוי, חרף התנגדותו הנחרצת של אביה השבור.

הרושם הכללי שנוצר מהסרט הוא, שהיהדות נמצאת במצב של פשיטת רגל, שכן המצב מחריף והולך מדור לדור.

הולכים ויורדים

בתורה עצמה ישנן שתי דרכים כיצד עלינו להביט על ההיסטוריה.

השבוע אנחנו קוראים את פרשת תרומה שבה עם ישראל מצווה לבנות משכן לה'. גם בהיסטוריה של המשכן ניתן להבחין בתופעה של "ירידת הדורות": המשכן שנבנה במדבר היה מעשה ידי משה. היו בו את הארון, המנורה, השולחן, המזבח וכל שאר הפריטים בשלמות. במשך כל ארבעים השנים המשכן היה במדבר, לאחר מכן עם ישראל נכנס לארץ המובטחת, והקים את המשכן ששכן בגלגל במשך ארבע-עשרה שנה.

משם הם עברו לשילה ² שם המשכן עמד במשך 369 שנים, ואז החלו לצוץ הבעיות: בניו של אלי הכהן הגדול לקחו את ארון הברית איתם למלחמה בפלשתים. הבנים נפלו בקרב וארון הברית נשבה בידי הפלשתים (עד שבסוף קיבלו אותו בחזרה). זאת הייתה למעשה הירידה הראשונה כאשר איבדו את הארון, ובעקבות האובדן הזה הם עזבו את שילה (משכן שילה לא נחרב, הפלשתים נטלו רק את הארון בעוד שבשאר הכלים הם לא נגעו ³ ראה 'שיחות קודש' תשל"ב כרך ב עמ' 17).

שנים רבות לאחר מכן, שלמה המלך בנה בירושלים את בית המקדש מאבנים ועפר והוא עמד על תלו במשך 410 שנים, עד שנבוכדנצר מלך בבל החריב אותו, וזו הייתה הירידה השנייה. הוא אמנם לא החריב את בית המקדש לגמרי, כפי שהרבי מביא מהירושלמי שבבית הראשון נחרבה רק התקרה ואילו הקירות נותרו על כנם, ולפיכך לא היה זה חורבן מוחלט (ראה 'שיחות קודש' תשכ"ה כרך א עמ' 281).

שבעים שנה אחרי חורבן בית ראשון, נבנה בית המקדש השני. אולם רמת הקדושה בבית השני כבר לא הייתה באותה רמה גבוהה כמו בבית הראשון. בבית השני ארון הברית עם הלוחות לא עמדו בקודש הקודשים.

ה'ירידה' הרוחנית של הבית השני השתקפה במוטיב נוסף: בכל בית כנסת יש "נר תמיד" שהוא דולק זכר למנורה שעמדה בבית המקדש ואותה הדליקו בכל ערב. כל הנרות היו דולקים עד הבוקר, אבל היה נר אחד ⁴ הנר המערבי ⁵ שבדרך נס דלק תמיד, ולזכר הנר הזה מתנוסס נר התמיד בכל בית כנסת. אולם בבית המקדש השני ברוב השנים לא זכו לנס הזה של נר התמיד, והוא לא דלק תדיר. כלומר, גם הנר המערבי, ככל הנרות, דלק רק עד הבוקר.

וכך התחוללה ירידה אחר ירידה עד חורבן בית המקדש השני. בשעת החורבן הזה, הרומאים החריבו את בית המקדש לחלוטין וגם מקירותיו לא נותר זכר (הכותל המערבי אינו אלא קיר חיצוני של הר הבית, שכן בית המקדש עצמו נחרב עד היסוד). ועל זה נאמר "האומרים ערו עד היסוד בה" ⁶ נשאר רק ההר. ויש הטוענים שאחרי מרד בר כוכבא הרומאים הנמיכו עוד יותר את ההר, כדי להוציא

ליהודים מהראש את החלום שאי-פעם הם יעזו לנסות לבנות את בית המקדש.

זהו למעשה המבט הנגטיבי על ההיסטוריה היהודית, מבט של דכדוך וייאוש לנוכח הריחוק הגובר והולך ממעמד הר סיני, ולנוכח איבוד הקשר האינטימי עם הקב"ה אחרי שאנחנו יושבים כבר אלפיים שנה ללא בית המקדש.

עלייה רוחנית

אבל לחסידים יש מבט אחר על החיים, שכן באותו נושא של המשכן עצמו ניתן לראות את הכול בצורה חיובית.

המשכן שבני ישראל בנו במדבר נבנה בעיקרו מעצים, והוא היה, למעשה, מבנה קטן ונייד. המשכן הזה, כאמור, היה קיים במשך ארבעים שנה במדבר ועוד 14 שנה בגלגל. לאחר-מכן כשבאו לשילה חל שדרוג בבניית המשכן: לא עוד בית נייד וקטן מעצים, אלא בית שקירותיו נבנו מאבנים, ורק התקרה הייתה אותה תקרה 'ניידת' ששימשה קודם לכן. המשכן הזה בשילה עמד במשך 369 שנים.

לאחר מכן כשבאו לירושלים ועם ישראל עבר מ"דירת ארעי לדירת קבע", לא זו בלבד שהקירות היו מאבן, אלא כל הבניין היה עשוי מאבן, כולל התקרה העליונה, והוא עמד זמן רב יותר ממשכן שילה, כפי שאנחנו יודעים שבית ראשון עמד במשך 410 שנים.

לאחר מכן נבנה בית שני שעליו נאמר "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", ואומרת הגמרא (בבא-בתרא ג, א) שהבית האחרון הוא הבית השני שעמד עשר שנים יותר מהבית הראשון, כלומר במשך 420 שנים. ופרט לכך, הוא היה יותר גבוה ויותר יפה מהבית הראשון (ראה 'לקוטי שיחות' כרך ט עמ' 67).

וככל שהזמן חולף ועובר, אנחנו מתקרבים ומתקדמים יותר ויותר לביאת המשיח ולבניין בית המקדש השלישי שיהיה בית נצחי.

כמו-כן מבחינה רוחנית: עם ישראל דווקא התקדם והשתפר בצורה משמעותית, שכן ראינו שבהיותם במדבר [?] ארבעים יום בלבד אחרי ההתגלות על הר סיני! [?] בני ישראל עבדו את העגל. כמו"כ בתקופת בית ראשון שבו ראו הכל ניסים גלויים [?] בני ישראל היו עובדי עבודה זרה, ולפיכך כאשר עשרת השבטים הלכו לגלות הם התבוללו ונאבדו (וכפי שהם אכן נקראים עשרת השבטים "האבודים").

דווקא בתקופת בית המקדש השני, עם ישראל התרומם ועמד ברמה רוחנית גבוהה יותר, למרות שהיו פחות ניסים גלויים. הם שמרו על מצוות התורה, ואפילו כאשר הם הוגלו מארצם [?] הם לא התבוללו, ואנחנו הצאצאים שלהם. וכך במשך כל אורך שנות הגלות [?] למרות שהיו פחות ניסים [?] עם ישראל התחזק בקיום חיי תורה ומצוות.

הרי לנו שעל אותו נושא היסטורי ניתן להביט גם בעין חיובית.

עליית הדורות

וכך הם פני הדברים לגבי סיפורו של הסרט הנזכר; ייתכן אמנם שבמאה התשע-

עשרה הדברים אכן הידרדרו והלכו מלמעלה למטה והמצב הלך והחמיר. אבל הגיעה העת לערוך סרט מההיסטוריה של העם היהודי בסוף המאה העשרים.

אם במאה התשע-עשרה ההורים היו שומרי מסורת ואילו ילדיהם נטשו את המסורת והפנו לה עורף, הרי שבדורנו הרבי דאג לשנות את המגמה וההיפך הוא הנכון: הסבא אינו שומר תורה ומצוות, אך דור הבנים כבר מתקרב ליהדות באורח משמעותי, מניח תפילין, אוכל כשר והולך לבית הכנסת.

הנכדים כבר לומדים בבתי ספר יהודיים ושרויים ברמה דתית גבוהה יותר מהוריהם. ככל שמתקרבים לביאת המשיח ניתן לראות כיצד העם היהודי הולך ומתרומם, והקשר שלו עם היהדות מתחזק והולך.

זהו סיפורו של 'טוביה החולב' המודרני של המאה העשרים?